

AZERBAIJAN

AZERBAIDJAN

АЗЕРБАЙДЖАН

ASERBAIDSCHAN

AZERBAIJAN MİLLİ BİRLİĞİNİN ORGANIDIR

İSTİBRAF

MUNICH

---

2 nci yıl

Temmuz 1952

Sayı 4

AZERBAIJAN

AZERBAIDJAN

АЗЕРБАЙДЖАН

ASERBAIDSCHAN

Milli Birlik organıdır

Müdür : YAZI KURULU

2 neı yıl

Agustos 1952

No. 4

Wiesbaden Konferansı

Wiesbaden Konferansına, beşı Rus ve altısı gayri Rus anti bolşevik teşkilâtlar, iştirâk ettiler.

Bu konferansı toplayan Amerikan Komitesi olup; bu komitenin Avrupadaki mümessili konferansa iştirâk eden teşkilât mümessil-leriyle ayrı, ayrı konuşmalarda bulunmuştur.

Rus olmayan anti-bolşevik teşkilâtları, eski Rusya İmparatorluğuna tabı milletlerin hür dünyada bulunan muhacir mümessil-leri ve mes'ul şahsiyetleridir.

Bu konferans siyasi mahiyette bir toplantıdan ziyade, hususi bir toplantıdır. Bu teşkilâtların hiçbirisi bir milleti veya memleketi temsil etmek iddiasında bulunmamışlardır. Vaziyet böyle olsaydı Ruslar tarafından beş teşkilât yerine yalnız bir teşkilâtın iştirâk etmesi lâzımdı. Bundan başka da beş teşkilâtın arasında fikir ayrılıkları olmazdı.

Sabık Rusya hükûmeti reisi Kerenski burada adî bir antibolşevik teşkilâtını temsil ediyordu. Ruslar tarafından burada Kolçak, Denikin ve ne de Wrangel gibi bir Rusya hükûmeti iddiasında olan bir Rus grubu yok idi.

Gayri milletler tarafından şu veya bu antibolşevik teşkilâtları da bu konferansa iştirâk ediyordu.

Azerbaycan mümessilleri, hususi bir antibolşevik teşkilâtı namına iştirâk ediyorlardı. Malumdur ki Azerbaycan'ın hariçte eski hükûmet ve Parlamento tarafından gönderilmiş resmi ve selâhi-yettar bir hey'eti mevcuttur. Bu hey'et zamanında memleketin istiklâliyetini devletlere tanıttı. 1919 dan şimdiye kadar, imkân dahilinde ve karşısına çıkacak her fırsattan istifade ederek, halâ-faaliyettedir.

Gerek O.N.U. ve gerekse diğer resmi müessesatla irtibatla olup işler etdikçe, İsmahlar yapıyor, müzakerata giriyor ve notalar veriyorlar.

Mart 1919 da büyük devletler Prinkiyu adasında bir konfransa yaptı ve Rusyadan ayrılan milletlerin hükümetleri de davet edilmişti.

Azerbaycan Hey'eti Murahhasası bu konfransa iştirak etmeği red etti. Çünkü Azerbaycanın ne lozul ve nede beyaz Rusya ile müzakere edecek bir meselesi yok idi Hey'eti Murahhasanın bu şekilde bir karar almasına hakkı da vardı. Ne Lenin ve ne de Denikin Azerbaycan istiklâliyetini tanımıyorlardı. Büyük devletler ise Rusyayı bölmek arzu etmiyorlardı. (Bu zamanda Azerbaycan İstiklâliyeti daha tanınmamıştı) Biz öz elimizle kendi düşmanımız olan Rusyayı kuvvetlendire bilmezdik.

Şimdiki durum bambaşkadır.

1. Bölünmeyen Rusya denen ve büyük devletler tarafından tanınan bir Rus hükümetini iddia eden kimse yoktur.
2. Memleketimiz yalnız Stalin, yani bolşevik hükümeti tarafından işgal edilmiştir.
3. Rus muhacir grupları bolşeviklerin aleyhine çalışıyorlar.
4. Amerikan Komitesi antibolşevik blokuna yardım etmeğe hazırdır.
5. Bu bloka antibolşevik Rus grupları da dahil olmalıdır.
6. Bolşevizmin aleyhine propaganda yapmak.
7. İttifak eden milletler birbirlerinin aleyhine çalışmaktan çekinmelidirler.
8. Bolşevizmin yıkılmasından sonra, aralarındaki kendi meselelerini kuvvet suretiyle hal etmeyip, hakem veya reyî âm usuluna baş vurmuhdurlar. Bu da O.N.U. nun kontrolü altında olmalıdır.

Wiesbaden konferansının esas gayesi, muhacir grupları, daha doğrusu antibolşevik olan milletlerin teşkilâtlarını, bir koordinasyon komitesi dahilinde toplamaktır. Bu komiteye gelecek umumi toplantıda bir ad verilecektir. Çünkü Ruslar tarafından teklif olunan S.O.N.R. namını biz kat'i surette reddettik.

Amerikan komitesi "yalnız eski Rusyadan çıkan" ve şimdi U.R.S.S. ismini taşıyan devlet dahilinde yaşayan milletlere yardım edip, onları kurtarmak niyetindedir. Tabii bu milletlerin içinde asıl Rus milleti de mevcuttur ki onun ismi de velikorodur (Büyük Rus). Amerikaya, yüz milyonluk Rus topluluğunu Staline bırakıp, yalnız bizimle beraber geliniz demek akılsızlıktan başka bir şey olamaz. Yapılan ve yapılacak yardım hiç bir tefrik gözetmeden bütün milletlere olacaktır.

Şunu iyice bilmeliyiz ki, Rus milleti bolşevizm idaresini saklamak istiyorsa Stalin'in komünist rejimini devirmek çok zor olacaktır.

Bolşevizmi ya bir cihan muharebesi veya dahilde bir ihtilâl veyahut ikisi birden aynı zamanda devirebilirler. Bu vak'alarda ise Rus milletinin oynayacağı rol çok büyüktür. Bu kuvvetleri toplamak Amerikan komitesinin birinci vazifesidir.

Demek ki bir ve bölünmeyen Rusya meselesi yoktur. Bu fikir ve boş hulyalar nereden uydurulup etrafa yayılmıştır? Otuz senedir siyasi ric'al deye geçinenlerin bunları anlaması lazımdır.

"Bizim millî meselemizi Rusya dahilî meselesi yaptınız" diyorlar. Acaba hangi vesika üzerine bu lâfları söylüyorsunuz? Ya suítefahhümiler arasında bocalıyor, doğru yolu bulmaktan aciz bir durumdasınız veyahut demagoji yapıyorsunuz? Şunu iyi biliniz ki Azerbaycanı demagoji ile yaktınız, fakat demagoji ile onu kurtarmazsınız.

Amerika demokrasisi ile sıkı munasebette bulunan, teşkilâtımız Bolşevik istilâsı altında ezilen milletlerin haricte olan teşkilâtlarıyla beraber umumi düşmanımızın aleyhine çalışıyor.

Antibolşevik Ruslarla beraber işbirliği edilip edilemeyeceği meselesine gelecek yazımızda cevap vereceğiz. Bu meseleyi bununla karıştırmak istemiyoruz.

A. A. Şeib-ul-Islam

Dede Korkut Kremlini korkutuyor

Bizler sovyet mekteplerinde okuyorken, Dede Korkut hikâyeleri muallimlerimiz tarafından Azerbaycan milletinin en eski ve en parlak bir abidesi gibi tasvir olunuyordu. Fakat 1950 yıldan beri vaziyet değişmiştir.

Kremlinin emrine göre M. C. Bağirof, Dede Korkut hikâyelerini mahzurlu ilân etmiş. Şimdi ise zavallı muallimlerimiz şahsi inançlarına aykırı olarak, dünyaca rağbet kazanmış Azerbaycan edebiyatının bu abidesinin "halk düşmanı bir eser" olduğunu ileri sürmeğe mecburdurlar. Rus olmayan milletlerin milli varlıklarına karşı açılmış savaş bütün sovyet şiddeti ile devam ediyor. Dede Korkut hikâyeleri de kahramanlıklarla dolu parlak bir geçmişimizi bize hatırlatarak, milli benliğimizi takviye ediyor ve bizi sevimli Azerbaycanını kurtuluşu uğrunda daima savaşa çağırıyor. Moskof buna tahammül edebilmezdi Dede Korkutun Deli Dumrulu hakkında en beğendiğimiz yazıyı "Türk Dili" dergisinden aynen derc etmekle iktifa edecegiz.

Evrripides'in Alkestis'i — Dede Korkut'un Deli Dumrul'u

Evrripides'in Alkestis'i ile Dede Korkut'un Deli Dumrul'undan birini okumuş olan ötekini okurken ilk okuduğunu hatırlamasın olamaz. İsa'dan önceki 5. yüzyılın eski Yunan dramasiyle İsa'dan sonraki 14. yüzyılın bu Türk hikâyesi arasındaki benzerlik kendini hemen duyuruyor. Ayrılıkları görmek için biraz durup düşünmek, her ikisini karşılaştırmak gerek. Benzerlik aynı motiflerin kullanılmasına, ayrılık bu motiflerin işlenişine, kullanılmasına, ağırlık merkezinin kaydırılmasına dayanıyor. Benzerliğin dayandığı ana motif şu: Kocasının yaşaması için kadının kendi isteğiyle onun yerine ölmeği kabullenmesi, yaşlı ana babanın üzerlerine almadıkları bu fedakârlığın mükâfatlandırılarak genç karı kocanın daha uzun yıllar birlikte yaşamaları. Evripides'in Alkestis'inin konusunu eski Yunan edebiyatında gerilere doğru kovalayabiliyoruz. Din ile ilgili kaynaklara dayanan bir *mythos*'u şairler dünyalaştırıyorlar. Evripides'in Alkestis'i Yunan edebiyatında bu konuya verilen son şekil olup

kendi örneklerinin unutulup ortadan kalkmasına sebep olmuştur. Biz burada bu konuyu Türk dilinde ilk işleyen Dede Korkut mudur, bu motifi Türkler Doğudan mı getirdiler, yoksa onunla Anadolu'da mı tanıştılar gibi soruları cevaplandırarak değiliz; yapmak istediğimiz bir karşılaştırmadır.

Evrripides'in Admetos'u ile Dede Korkut'un Deli Dumrul'u daha genç yaşta öleceklerdir. Neden? Dede Korkut'un hikâyesinde bunun sebebi anlatılıyor: bu sebep Deli Dumrul'un bir yiğidin canını alan Azrail ile döğüşmek istemesi ve bunun „Hak Taallâ"ya hoş gelmemesidir. Azrail Tanrının buyruğuna uyarak Dumrul'un canını alacaktır. Evripides sebebi açıklamıyor. Herkesin önceden bildiği bu sebep Admetos'un evlenirken Artemis'e kurban sunmayı unutmasıdır. Dumrul Azrail ile döğüşerek yenilir, ölümün ondan değil, Tanrıdan geldiğini anlar, "Menüm canımı alsan sen algıl-Azrail'e almağa komağı!" diye Tanrı'ya yalvarır. Bunun üzerine Tanrı Azrail'e "Deli Dumrul can yerine can bulsun, anun canı azad olsun" der. Evripides'te Admetos'un ölümünden nasıl kurtulduğunu eserin prologosunda Apollon'un ağzından ve Alkestis'i almağa gelen Thanatos (ölüm)'ün Tanrı Apollon ile konuşmasından anhyoruz: iyi yürekli âdil bir insan olan Admetos'u seven Apollon kader-tarıçaları olan Parkaları kandırması (nasıl aldattığını seyirciler önceden biliyorlar), onları başka birisi canını vermeği kabullenirse Admetos'a dokunmamağa razı etmişti. Böylece Allah Parkaların, yahut Apollon'un karşılığı oluyor, kızıl kanath Azrail de kara kanath Thanatos'un.

Deli Dumrul can dilemek üzere önce babasına, sonra anasına gider. Destan uslubuna uygun olarak babasına söylediklerini anasına da tekrarlar, ikisinin verdiği cevap da uzun anlatılır. Admetos'un babasıyla anasının oğulları yerine ölmek istemediklerini önce kısaca Apollon'un sözlerinden, sonra da gelinin cenaze törenine gelen yaşlı babasıyla Admetos'un ettiği kavgadan öğreniyoruz. Burada anne ortada yok, hücumlarını oğul daha çok babasına yöneliyor. Babasından anasından "can bulamayan" Dumrul vedalaşmak üzere karısıyla çocuklarının yanına gider. Olup bitenleri anlatıktan sonra karısına: "Gözün kimi tutarsa —Gönlün kimi sever ise— Sen ana vargil. İki oğlancığı öksüz komağı!" der. Karısı seviştiklerini hatırlatarak söze başlar, canlı bir dille ona bir daha evlenemeyeceğini söyler: "Yer tanış olsun gök tanış olsun- Menim canım senin canına kurban olsun" der. Alkestis'in kocasına olan sevgisini hem kendi ağzından, hem de bir hizmetçinin ağzından öğreniyoruz. Hizmetçi son günü gelen Alkestis'in odasında yatağa atılıp

ağlayını, yataklı vedatlaşmasını anlatıyor. Her iki kadın da kocalarının ana babalarının yapmadığı fedakârlığa kendilerinin severek katılmalarını belirtiyorlar. Bu belirtmeyi Alkestis'in kocasına kendi üstüne evlenmemesi, çocuklarının başına üvey ana getirmemesi için yalvarmağa hazırlık olarak yapması ne kadar güzel.

Azrail karısının canını almağa gelince Dumlul Allah'a yalvarır, Allah da bu yalvarışını beğenerek "atasının anasının canını almağı" Azrail'e buyurur. Tanrının lütfuyla "Deli Dumlul yüz kırk yıl daha yolculuğuyla yaz yaşar". Evripides'te Herakles ölümle boğuşarak Alkestis'i kurtarıp kocasına gelir. Evripides bunu örneklerinden birinden almıştır, daha eskiden ölümler tanrıçasının Alkestis'e sıyıp onu yeryüzüne yolladığı anlatılıyordu, Dede Korkut'ta Allah'ın acıması gibi.

Deli Dumlul'un hikâyesinin bağında ölen yığıtı kurtarmak için Azrail'e boğuşmak istemesi onu Herakles'e yaklaştırıyor. Herakles gibi Deli Dumlul da korku nedir bilmeyen bir kahramandır. Böylece Dumlul Admetos ile Herakles'in rollerini yüklenmiş oluyor.

Evripides ile Dede Korkut'un önemli bir noktada ayrıldıklarını görüyoruz: Deli Dumlul karısının evlenmesini, oğullarını öksüz bırakmamasını istiyor, Alkestis ise tersine kocasından bir daha evlenmemesini, çocuklarını üvey ana elinde bırakmamasını diliyor, ondan söz alıyor. Başka bir ayrılık kari kocanın Dede Korkut'ta iki oğlan çocuğunun, Evripides'te bir erkek, bir kız çocuğunun olmasıdır: önemlisi gibi görülen bu ayrılığı Evripides kız çocuğunun üvey ana yanındaki durumunun erkek çocuğunkinden çok daha ağır olduğunu anlatmak için kullanıyor. Alkestis ölümünden önce tanrıya "çocuklarını gözet, birini sevebileceği bir kadınla birleştir, öbürüne asil bir koca ver" diye yalvarıyor.

Bu karşılaştırmadan sonra şöyle diyebiliriz: aynı motiflerden Evripides'te ağırlık merkezi kadının fedakârlığı olan bir drama, Dede Korkut'ta erkeğin doğuşlarını ön plâna alan, adsız bıraktığı kadını arka plâna atan bir hikâye doğuyor. Evripides'in dramasına kadının adı, Dede Korkut'un hikâyesine erkeğin adını vermesi bu ayrılığı açıkça dile getiriyor.

Saad Y. Baydur

Kısa haberler

Peyk idarecileri radyodan korkuyorlar

Viyanadan gelen raporlara göre, Macaristan idarecileri, hür memleketler radyolarının yayınlarını Macar halkı dinlemesini diye yeni yeni tedbirler almaktadırlar. Komünistler bilhassa Londra radyosunun Macarea yayınlarını engellemek, bunları iyice karıştırmak için artağ gayret sarfetmektedirler.

Diğer taraftan diğer batı radyolarının yayınları da karıştırılmaktadır.

Buraya gelen raporlar, demir perde gerisinde hür memleketler radyolarının dinleyenlerin son zamanlarda çok artmış olduğunu yayınlarını bozmak maksadiyle hususi eksperler yetiştirmekte olduklarını, hattâ savunma bakanlığına bağlı bir de "radyo yayınlarını bozma şubesi"ni kurduklarını kaydetmektedir.

Memleketimize gelecek Türkistanlı mültecilerin gönderdikleri mesaj

Ankara 25 (T.H.A.) — Hükümetimizin aldığı bir kararla, memleketimizde yerleşmelerine müsaade edilen 1850 Türkistanlı mültecinin 300 kişilik bir kafilesinden Türk Havadis Ajansı vastasıyla yurdumuza aşağıdaki mesaj gönderilmiştir:

"Afganistandan Türkiyeye hicret edecek olan biz 300 kişilik ikinci kafiye bugün dost ve kardeş Pakistan topraklarına ulaşmış bulunuyoruz. Hepimiz Anavatana kavuşmanın ruhumuzda yarattığı heyecanla meşbuuz. Bundan on beş, yirmi sene kadan evvel Kızıl Emperyaliamin bizlere reva gördüğü zulüm ve fecayiden kaçarak Afgan topraklarına sığınmıştık. Fakat daha ilk gündemberi buranın bizim için muvakkat bir durak yeri olduğunu biliyorduk. Nitelikim imkân ve fırsatların müsaadesi nisbetinde küçük kafiyele halinde Türkiyeye gidenlerimiz çok olmuştu. Son olarak Demokrat Parti hükümetlerinin tarih, dil, akide, ahlâk, adet ve gaye bakımından Anadolu Türkleri ile bir olan bizlere karşı göstermeğe başlamış olduğu alâka, hicreti tevsi etmiştir. Anlaşılmaz bazı sebebler ile mahalli hükümetin bir buçuk senedenberi göstermekten çekinmediği bütün müşküllere rağmen, Ana vatana ve öz kardeşlerimize karşı duyduğumuz büyük sevgi ve alâka tahammülümüzün esas olmuş ve bize cennetin kapılarını açmıştır.

Azerbaycan Milliyetçiler Derneği

Avrupa ve Amerika'da yaşayan okuyucularımız Azerbaycan Milliyetçiler Derneği hakkında malumat istemişler.

Bu sayımızda Derneğin nizamnamesinden bazı maddeler iktibas ediyoruz; ilerde birliğin Dergisi olan "Türk İzi"nden iktibaslar vererek okuyucularımızı tenvire gayret edeceğiz.

Derneğin Adı:

Madde 1 — "Azerbaycan Milliyetçiler Derneği" adı ile bir Dernek kurulmuştur. Dernek siyasetle uğraşmaz. Merkezi Ankara'dadır. Şubesi yoktur.

Derneğin Mevzuu ve Gayesi:

Madde 2. a) Büyük Türk âleminin bir parçasını teşkil eden Azerbaycan'ın tarihini, kültürünü, ekonomisini incelemek ve yaymak;

b) Vatan, hürriyet ve milli mukaddesat esaslarına dayanan Azerî Türk Milliyetçiliğini işlemek ve Türk ahlâk, âdet ve geleneklerine uygun yaşamayı telkin etmek;

c) Azerbaycanlı muhacirlere manevî yardımda bulunmak ve bunların Türk camiasının ahlâk ve fazilet sahibi birer milliyetçi ferdi olarak yetişmesine ve yaşamasına yardım etmek;

d) Muhtaç Azerbaycanlılara ve maddî durumları dolayısıyla tahsillerine devam edemeyen Azerbaycanlı talebelere Derneğin imkânları nisbetinde yardım etmek ve leylî okullara yerleştirilmelerine çalışmak;

e) Azerbaycan Türk Milliyetçiliği aleyhindeki cereyanlarla, fikir ve basın yoluyla mücadele etmek;

f) Mevzuu ve gayesi dairesinde gazete, mecmua, kitap, risale çıkarmak ve toplantılar tertip etmek.

Kurucular

Madde 41 — Derneği takdim edenlerin (Kurucular) alfabe sırasıyla öz ve soyadları, tabiiyet, meslek ve adresleri aşağıda yazılıdır:
Ankara.

Ahmet Ulusoy, T. C. Muhasebeci, Hacıbayram, Çamlıca Sokak 21,

Ali Taşkent, T. C., Yüksek Ziraat Mühendisi, Tavukçuluk Enstitüsü, Ankara.

Cengiz Gökgöl, T. C., Müteahhit, Bahçelievler 5 inci Sokak No. 14, Ankara.

Hidayet Turanlı, T. C., Yüksek Mühendis, Denizciler Caddesi 6, Mutlu Ap. No. 2, Ankara.

İsa Göçer, T. C., Yüksek Ziraat Mühendisi, Beşinci Sokak, Ev No. 19, Bahçelievler - Ankara.

İskender Hoyhan, T. C. Hukukçu, Susam Sokak, Ev No. 47/4, Cihangir, Beyoğlu, İstanbul.

Bahçelievler, Ankara.

Kadir Dilican, T. C., İnşaat Mühendisi, Sokak 53, Ev No. 22,

Mehmet Altunbay, T. C., Pilot, Meşrutiyet Caddesi, Ev No. 29, Yeneşehir - Ankara.

Naki Bayramgil, T. C., Muhasebeci, Ergani Bakır İşletmesi, Maden.

Niyazi Kürdemir, T. C., Öğretmen, Işıklar Caddesi, Arıklı Ap. Ankara.

Saffet Zerdabi, T. C., Yüksek Mühendis, Kediseven Sokak No. 4, Daire 3, Ankara.

